

ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**АКТУАЛЬНІ ФІЛОСОФСЬКІ,
ПОЛІТОЛОГІЧНІ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
І СУСПІЛЬСТВА У ДИНАМІЧНОМУ
ТА ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ**

11–12 лютого 2022 р.

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Ховпун О. С. – д.ю.н., директор Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського; **Горбань О. В.** – д.філос.н., професор, професор кафедри філософії Київського університету імені Бориса Грінченка; **Попов В. Ж.** – д.і.н., професор, професор кафедри філософії та історії Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського; **Доценко В. О.** – д.і.н., доцент, професор кафедри історії та археології слов'ян, історичного факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; **Космина В. Г.** – д.і.н., доцент, доцент кафедри філософії та історії Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського; **Кудря І. Г.** – д.філос.н., доцент, доцент кафедри філософії та історії Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського; **Захожай З. В.** – к.і.н., доцент, завідувачка кафедри філософії та історії Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського; **Тарасюк Л. С.** – д.філос.н., професор, доцент кафедри філософії та історії Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського; **Тимошенко Т. С.** – к.філос.н., доцент, доцент кафедри філософії та історії Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Актуальні філософські, політологічні та культурологічні проблеми розвитку людини і суспільства у динамічному та глобалізованому світі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 11–12 лютого 2022 р. – Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2022. – 100 с.

ISBN 978-966-992-749-1

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну науково-практичну конференцію «Актуальні філософські, політологічні та культурологічні проблеми розвитку людини і суспільства у динамічному та глобалізованому світі», яка відбулася на базі Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського 11–12 лютого 2022 р.

УДК 304(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

Приходько М. М.

Тенденції галицького народного руху наприкінці ХІХ століття 6

Токарська Ю. В.

Волинський воєвода Сангушко, Владислав ІV та Римський престол у змаганнях за утворення незалежного українського патріархату в 1635–1638 роках..... 8

НАПРЯМ 2. СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

Гуртовенко П. В.

Меритократія як ідеологічна доктрина: pro et contra..... 13

Кучерук О. О.

Конструктивні та деструктивні впливи віртуального простору на світовідчуття сучасної людини 15

Малімон В. І.

Усамітнення як умова щастя людини 18

Пономаренко Т. О.

Необхідність сталого розвитку освітньої галузі в умовах сучасного суспільства: філософський аналіз 21

Спис О. А.

Роль сучасних пізньопротестантських парацерковних організацій у розбудові українського суспільства: фокус на соціальному служінні..... 25

Фуркало В. І., Фуркало В. С.

Небанальність героїзму 30

НАПРЯМ 3. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ

Манойло Н. Г.

Філософсько-антропологічний аналіз заповідей латинського нотаріату 34

Сінельнікова М. В.

Поняття ресентименту в філософії Ніцше 37

Фуркало В. І.,
*кандидат філософських наук,
доцент кафедри соціальних і правових дисциплін
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини*

Фуркало В. С.,
*кандидат філософських наук,
доцент кафедри соціальних і правових дисциплін
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини*

НЕБАНАЛЬНІСТЬ ГЕРОЇЗМУ

Міркування про небанальність героїзму з'явилося у нас під впливом твору Зімбардо Ф. «Ефект Люцифера. Чому хороші люди чинять зло», а також роздумів Шаламова В. про поведінку людини в пограничній ситуації. Поштовхом до розгляду героїзму як небанального вчинку є також різні свідчення, мемуари, щоденники, загалом нефікційна література ХХ–ХХІ століть, де описано боротьбу героїв зі злом.

У якому значенні героїзм може бути банальним? «Банальність зла має багато спільного з банальністю героїзму. Ні те, ні інше не є прямим наслідком якихось особливих диспозиційних тенденцій. У людській душі чи в людському геномі немає жодних особливих ознак, що вказують на схильність до патології або до героїзму. І те, й інше виникає в певних ситуаціях і в конкретний час під впливом потужних ситуаційних сил, що спонукають деяких з нас перетинати кордон між бездіяльністю і дією» [1, с. 577]. Ми бачимо, що схильність до зла і до добра, вибір стати злочинцем або героєм є щось таким звичайним, властивим кожній людині. І ми маємо в кожному суспільстві достатньо фактів героїчних вчинків і злочинної діяльності або бездіяльності. На думку Зімбардо Ф., вирішальну роль у поведінці людини відіграють ситуативні фактори – груповий тиск, групова ідентичність, відмова від особистої відповідальності, готовність керуватися ідеологією і наслідувати зразки поведінки, небажання передбачати наслідки своїх дій [1]. Ситуативні фактори поглиблюють наше розуміння людини і в той же час не є тим, що повністю детермінує поведінку людини. Завжди залишається щось приховане, не пояснене, що не піддається аналізу. Чому в одних і тих же ситуаціях люди, які належать до однієї і тієї ж групи, діють всупереч правилам даної групи? «Добру людину можна зустріти скрізь, навіть в тій групі, яка безумовно по справедливості заслуговує осуду. Тут відсутні чіткі межі. Не варто навіювати собі, що

все просто: одні – янголи, інші – дияволи. Навпаки, бути охоронцем або наглядачем над ув'язненими і залишатися при цьому людиною, всупереч всьому тиску табірної життя було особистим і моральним подвигом. З іншого боку, підлість ув'язнених, які чинили зло своїм же товаришам, була особливо нестерпною» [3, с. 118]. Ми бачимо, що груповий тиск і групова ідентичність не обов'язково роблять з людини абсолютного носія зла. Людина – це істота, яка спроможна чинити опір, не виконувати злочинних наказів, критично оцінювати ситуацію і чинити найменше добро.

Коли ми говоримо про банальність, то маємо на увазі шаблонність, вульгарність, заяложеність, те, що втратило виразність через часте використання або прояв. І коли Зімбардо Ф. зазначає банальність героїзму, то вкладає в це особливий зміст. «Наша концепція банальності героїзму стверджує, що герої моменту не надто відрізняються від більшості, від тих, хто піддався спокусі. Поки що немає багато емпіричних досліджень, якими можна обґрунтувати подібні твердження» [1, с. 578]. Напевно, що в цьому фрагменті мова йде про природу людини, про звичайну, банальну природу людини. Адже сам Зімбардо Ф. через декілька рядків буде зазначати рідкісність героїзму. Отже, героїзм не є чимось банальним, звичайним, що піддається прогнозуванню за допомогою тестів.

Що ми повинні знати про природу людини після трагічних подій ХХ століття? Візьмемо до уваги свідчення тих, хто побував у пеклі і, все ж, залишився живим. «Табірне життя дало можливість заглянути в глибини людської душі. І чи потрібно дивуватися, що в цих глибинах знаходимо все, що властиве людині. Людське – це сплав добра і зла. Ми вивчили людину так, як її, ймовірно, не вивчало ні одне прийдешнє покоління. Так що ж таке людина? Це істота, яка завжди вирішує, хто вона. Це істота, яка винайшла газові камери. Але це ж істота, яка йшла в ці камери, гордо випрямившись, з молитвою на устах» [3, с. 118–119]. Особливості поведінки людини в умовах радянського концентраційного табору описані Шаламовим В. Окрему соціальну групу В. Шаламов навіть не називає людьми [4].

Зімбардо Ф. і Франкл В. класифікували героїчні вчинки і виокремили 12 типів героїзму. «Ця класифікація була розроблена апріорі, на підставі аналізу та оглядів літератури. Вона не має емпіричних підстав і не є остаточною. Це, швидше, робоча модель, відкрита до змін внаслідок нових пошуків, досліджень та оцінок й доповнень читачів. Очевидно, що всю нашу типологію, визначення, ризики та приклади істотною мірою зумовлено нашою культурою і нашим часом. Вони відображають радше постмодерну точку зору дорослих представників середнього класу європейського та американського

походження» [1, с. 561]. У класифікацію ввійшли не тільки реальні історичні постаті, а й такі персонажі літератури, як Ахіллес, Одиссей. Не можна погодитися з думкою авторів про те, що Александр Македонський є героєм. Македонський А. не відповідає таким критеріям героїзму, як хоробрість, справедливість, духовність, гідність, свобода, право на життя, право на особисту недоторканість. Зазначена класифікація героїзму є цікавою і спонукає до подальших роздумів. Її можна розглядати як робочу модель до побудови української класифікації героїв.

Протилежною до героїчної поведінки є поведінка мученика. Хто такі мученики? «Мученики – у католицизмі і православ'ї особи, які зазнали жорстоких мук і загинули від рук гонителів християн, але не відмовилися від своєї віри» [2, с. 206]. Однак поняття мученики не зводиться лише до релігійної віри. Як зазначає Шаламов В., в умовах концентраційного табору людина зведена до рівня тварини і жодна тварина не переносить тих мук, які переносить людина. «Колимські оповідання» – це доля мучеників, які не були, які не вміли і які не стали героями» [4]. Мученики не обов'язково герої. Герой намагається боротися, змінити ситуацію, а не просто терпіти муки і розглядати це як випробування його переконань. Мучеництво інколи нагадує поведінку добровільної жертви, добровільного вибору віктивності. Мученик приймає всі негаразди як належне. Для нього – це випробування віри, шанс довести міцність своїх переконань і отримати в майбутньому винагороду. Тут страждання не є випадковістю, з якою необхідно боротися.

Герой, як правило, діє в пограничних ситуаціях буття, ризикуючи власним життям. Погранична ситуація спонукає до вибору варіанту поведінки (втеча або оборона, захист чи напад, покірність чи спротив). Готовність діяти свідчить про те, що людина наділена свободою, усвідомлює можливість отримати певний результат або відмовляється від ризику. Результат діяльності в пограничній ситуації не можна заздалегідь передбачити і ніхто неубезпечений від смерті. Ризикуючи, герой досягає результату навіть ціною власного життя. Героїчний вчинок є протилежністю віктивної поведінки людини.

Яке значення героя для суспільства? На нашу думку, герой виконує такі функції: ціннісно-захисну, інтегруючу, самоідентифікуючу, життєво стверджуючу, владно-легітимізуючу.

Розглядаючи героїчні вчинки, ми не можемо уникнути аксіологічної інтерпретації. Звичайно, тут присутній момент суб'єктивізму. Аналізуючи діяльність героя, ми її схвалюємо або засуджуємо, одним словом, оцінюємо. Ми хочемо також знати, як індивідуальна дія героя пов'язана з інтересами соціальної групи, держави, яка ціннісна мотивація вчинку,

як індивідуальний сенс життя героя співвідноситься з сенсом локальної або світової історії.

Цінність героїчного вчинку проявляється в тому, що він є смисло-життєвим орієнтиром.

Список використаних джерел:

1. Зімбардо Ф. Ефект Люцифера. Чому хороші люди чинять зло / пер. з англ. Любомира Шерстюка. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 592 с.
2. Православие: Словарь атеиста / под общ. ред. Н. С. Гордиенко. М. : Политиздат, 1998. 272 с.
3. Франкл В. Сказать жизни «Да»: психолог в концлагере. М. : Смысл, 2007. 173 с.
4. Шаламов В. Что я видел и понял в лагере. URL: <https://shalamov.ru/library/29/>